

A MŰVÉSZET FORRADALMA

OROSZ AVANTGÁRD

AZ 1910–1920-AS
ÉVEKBEN

A JEKATYERINBURGI
SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM
AVANTGÁRD GYŰJTEMÉNYE

MAGYAR NEMZETI GALÉRIA

2016. JANUÁR 29. – MÁJUS 1.

⊕ SZÖVEG ÉS KÉP: PÉTER ILDIKÓ–SZIGETI-BÖRÖCZ FERENC

KÉPEK A MAGAS- TÁTRÁBÓL

A 15 fős karaván kora reggelt indult a faluból. A hegyivezető után rögtön maga Divald Károly, eperjesi fotográfusmester lépkedett, kezében rettentő nagyságú, szöges végű bot, amellyel medvét lehetett volna ölni. Ez volt a korabeli fényképező-állvány. Mögötte a legerősebb legény hozta a 30 kilós kamerát. A sorban haladó tót atyafiak a sötétkamra sátorlapjait, a sátorkarókat, az igen nehéz üveglemezeket, a vegyszeresládát, víztartályt, az asztalt és ki tudja, még mi mindent hoztak. A sort a kisasinás zárta rövidszárú frakkban, kezében az elemózsiástarisznya és a borosdemizson

FORRÁS: MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETI EGYESÜLET KÖNYVTÁR, LEVÉLTÁR ÉS KÉPZŐMŰVÉSZETI GYŰJTEMÉNY

A Lengyel-nyereg

Tizenegyre végre felértek a hegyre. A mester megvilágosított, majd bement az időközben megépült sötétkamrasátorba, hogy az üveglemezre ráöntse a fényérzékeny kollódiumréteget, amely felettébb kényes művelet volt. Nagy sokára kilépett a szabadba, először hunyorgott, majd haragosan felkiáltott: míg bent dolgozott, tejfehér köd lepté el a tájat. Nem volt mit tenni, mint várni, elfogyasztani a maradék elemózsia és itókát, s mivel a helyzet nem változott, végül keserűen összecsomagolni mindent, s lebaktatni a faluba. *(Kreilshaim György: Régi magyar fényképezés műve alapján, rövidítve.)*

Egy hűvös, nyári reggel indulunk neki mi is a Magas-Tátrának, hogy újrafotózzuk Divald Károly felvidéki fotográfus legendás képeinek pár darabját. A mester úttörő módon már az 1860-as évek végén készített magashegyi képeket és más tájbrázolást (korának pár bátor fényképészeivel, mint például Veress Ferencsel és Orbán Balázssal együtt, akik Erdélyben működtek). A „*Képek a Magas-Tátrából*” című sorozatával Divald új fényképtípust teremtett, s nem kis jövedelemre tett szert. 1882-ben már na-

ponta 700-800 másolatot állított elő közel 20 alkalmazottjával, miközben a korabeli fényképészek csak pár segéddel dolgoztak. Ebből látható, mekkora igény volt híres levelezőlapjaira – a vad Tátra szelídített, hazavihető képeire. Divald Károly és fiai szerepe vitathatatlan a Magas-Tátra ismert, felkapott üdülőhelyé válásában a 19. század végén. Déd- és nagyszüleink, de még talán mi, magunk is Divald fényképeiről, a sokszorosított levelezőlapokról ismerjük az olyan nevezetes tátrai helyszíneket, mint a Csorba-tó vagy a Tar-pataki-vízesések. Divald Károly képei nemcsak az akkoriban „felfedezett” Magas-Tátra első képei voltak, sok közülük egyenesen az 1873-ban, éppen a Magas-Tátrában megalakult Magyar Kárpát Egyesület turisztikai kiadványaihoz készült.

A Középorom a Nagy-tarpataki-völgy felől

„Hazánk ezen legfőnségesebb, vadregényes tájéka, legbámulandóbb szépségű vidéke, nemcsak a külföldiek, de honunk legtöbb lakója előtt is ismeretlen, és rájuk nézve halotti titokként rejtezik... Annak több pontjai Svájc legszebb tájaival versenyeznek. S mégis mennyivel inkább látogatják az utóbbit, mint a mi terra incognitánkon még homályban rejtező Kárpátokat!” – írja Vahot Imre a Magyarföld és népei Tátra fejezetében, 1846-ban. Valóban, a vasút megjelenéséig esélye sem volt a Magas-Tátrának, hogy felkerüljön a kor rohamosan fejlődő turisztikai térképére. 1860-ban azonban már vasúton lehetett utazni Kassáig, s a fejlődés hamarosan elérte közvetlenül a hegyeket is. Innentől datálódik a Magas-Tátra „megdicsőülése”, a hegy lábánál fekvő üdülőtelepek kiépülése.

A hegyek közelebb kerültek a hétköznapi emberhez, s ezzel párhuzamosan a terjeszkedő városi életforma felértékelte az érintetlen természetet. Szontágh Miklós híres Tátrakalauza (1896) már így ír: „Apáink kimért, egyszerű és természetes életmódja és rendszeres, jóformán órára szabott munkája nem vette igénybe na-

gyobb mértékben idegrendszerüket... a mai kor munkája és élete... valóságos küzdelem a létért. S munka után az élvezetek a színházban, a zene- és klubélet, a lukullusi asztalörömök inkább idegizgatók, mint nyugtatók... A tiszta, hamisítatlan természet, egyszerű életmód, az agy pihentetése, a fizikai munka fokozása a kifáradásig, de nem kimerülésig, nagyobb kirándulások, sőt, fárasztó hegymászások... az igazi gyógyszerek, melyek a kultúra betegét meggyógyítják... Valóságos áldás, hogy az utazás a hegyek felé divattá lett.”

FORRÁS: MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETI EGYESÜLET KÖNYVTÁR, LEVÉLTÁR ÉS KÉPZŐMŰVÉSZETI GYŰJTEMÉNY

FORRÁS: MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETI EGYESÜLET KÖNYVTÁR,
LEVÉLTÁR ÉS KÉPZŐMŰVÉSZETI GYŰJTEMÉNY

A Felkai-völgy és a Felkai-tó

Divald idejében a fényképezés még gyerekcipőben járt. 1840 körül találták fel a fényképezést, ami aztán rohamos fejlődésnek indult, de Divald korában még mindig nagyon messze volt attól, amit mi ma ismerünk (vagy akik még ismerik és használtak a jó öreg filmtechnológiát).

Divald Károly az akkoriban tájfényképezésre használatos, ún. nedves kollódiumos eljárással dolgozott. [Csak hogy el tudjuk képzelni: a helyszínen kellett az üveglapra a fényérzékeny réteget felvinni, még nedves állapotában leexponálni (ergo: elkészíteni a képet), és azonnal, exponálást követően előhívni és fixálni az így nyert negatív képet az üveglapra. Ezért volt szüksége a mesternek egy egész karavánra, hogy felcipeljék a hegyre a szükséges felszerelést.]

Divald nagy hangsúlyt fektetett a kompozíció festőiségére. A grandiózus hegláncokat, tengerszemeket mindig előmotívumok, például utak, házak segítségével fotózta. A nagyobb völgyeket, tavakat általában egy magasabb pontról fényképezte, érzékeltetve ezáltal a földrajzi fekvést, a magasságot és a tér mélységét is – nem kis bosszúságot okozva nekünk ezzel abban, hogy megtaláljuk a valóban pontos helyszínt, ami sokszor vé-

gül lehetetlennek bizonyult... Amellett, hogy például ma épp ott, pont az útban egy épület áll, Divald sokszor egy kőfolyásra állt fel, ami azóta elmozdult, vagy benőtte a törpefenyő, ezért sok esetben egyáltalán nem volt elérhető a valóban pontos nézőpont (ráadásul még az optikák is eltérőek voltak valamelyest).

Divald tájképein gyakran láthatunk embereket – rendszerint segédeit, társait a kor jellegzetes, elökelő, s valószínűleg cseppet sem praktikus kirándulóöltözetében: öltönyben, kalappal. Az ember, a „vándor” jelenléte fontos üzenetet hordoz, hirdeti, hogy meghódítottuk a vad tájat.

Maga a tájfotózás valójában a 140 év alatt nem sokat változott, az alapelveket már Divald Károly és kortársai kidolgozták. Ha ma kinyitunk egy turisztikai kiadványt, nagyjából ugyanilyen képeket látunk, csak színesben, öltöny és kalap nélkül, kiegészítve pár makrofelvétellel.

A képen látható Felkai-tó partján 1871-ben épült az első menedék, az ún. Blásy-menedékház. Ez valószínűleg a kép elkészülésekor is létezett, csak nem látszik. Helyén ma a korszerű hegyi hotellé átalakított Sziléziai-ház várja a túrázókat.

A Popper-tó (Poprádi-tó)

A mi vállunkat, ha nem is egy korabeli, roppant masina, de egy közepformátumú Mamiya gép súlya húzza, hátunkon állvány, fénymérő, egyéb felszerelés. Nem valami vadromantikus érzélem vezérel bennünket, hanem egy egyszerű gondolat: új szemmel nézni a régi képre, a számunkra is ikonikus Magas-Tátrára, ami oly sok ember számára jelenti „A Hegyet”, az első magashegyi túra, mászás vagy kirándulás soha ki nem törölhető emlékét. Divald mesterrel ellentétben a híresen gyors tátrai felhőkép-ződéssel nekünk szerencsénk van: a Poprádi-tó felett például szépen látszik még a gyönyörű Tátra-csúcs (Vysoká) is. Ám a fotózás egyáltalán nem könnyű a Magas-Tátra egyik legnépszerűbb ösvényén a mára igen jelentős, sőt már-már zavaró turistahad miatt. Már nemcsak lelkes szlovák, cseh, lengyel és magyar túrázókkal, hegyászokkal találkozni, hanem rengeteg nyugat-európaival is, főleg németekkel. Csak úgy, mint Divald Károly korában. Csak a tömeg mérete lett más.

FORRÁS: MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETI EGYESÜLET KÖNYVTÁR,
LEVÉLTÁR ÉS KÉPZŐMŰVÉSZETI GYŰJTEMÉNY

ifj. Divald Károly: Csorba tó.
1913 k. fénynyomat, panoráma képeslap, 14x44 cm; Kolozsi Sándor tulajdona

A Csorba-tó

A 140 évet áthidaló fotókon szemünk automatikusan a változást keresi. Az összes kép közül a legnagyobb átalakulást talán a Csorba-tóról készült kép dokumentálja, ami egyben minden bizonnyal a leggyakrabban fotózott látkép is a Magas-Tátrában. Jól látható a képen az itt megrendezett világbajnokság óta kimaradhatatlan tátrai tájlelemmé váló síugrósánc és az 1976-ban átadott, jellegzetes Pátria Szálloda is. A Csorba-tó környéke ma talán az egész Magas-Tátra legforgalmasabb része, pedig Divald Károly korában még elhagyatott vidék volt, az illetékes közbirtokosság egyenesen a tó lecsapolását tervezte. A József-menedékházat a Magyar Kárpát Egyesület hozta létre 1875-ben, ami aztán rohamos fejlődést indított be.

HATÉKONY ÚTTÖRŐK

A Magyarországi Kárpát Egyesület munkája mai szemmel is lenyűgöző eredmény. A Tátrafüreden 250 taggal elinduló társulat célja: „A Magas Tátra feltárása, annak tudományos szempontbóli kifürkészése, leírása és megismertetése, az érdekesebb tájakhoz juthatás megkönnyítése és kényelmesebbé tétele, s általában az ezen hegység iránti érdeklődés felébresztése és terjesztése”. Az első tíz évben nyolc(!) menedékházat építettek, minden völgybe gyalogutat vezettek, amelyeken sok helyütt hidak, lépcsők, vagy épp láncos szakaszok segítettek-segítik az előrejutást. Ekkor jelent meg a hegység első turistatérképe és kalauza, s az egyesület kezdeményezései hatására gyorsan kiépült az egész üdülőtelep-láncolat. Ezért aztán, aki a Magas-Tátrában értő szemmel jár, nemcsak földrajzi, de történelmi ismereteit is jócskán csiszolhatja, hiszen számos elnevezés őrizi emlékét a jeles korszaknak: a legismertebbek a Hunfalvy Jánosról, a magyar földrajztudomány és a Magyar Földrajzi Társaság egyik megalapítójáról, valamint a Téry Ödönről, a magyar turistamozgalom elindítójáról elnevezett menedékházak.

A Nagyszalóki-csúcs a Nagy-tarpataki-völgy felől

A Magas-Tátra első hegymászóinak nem volt épp könnyű dolga. Egy ideig ugyan használhatták a pásztorok és csempészek ösvényeit, de a csúcsok irányába szó szerint maguknak kellett utat vágniuk. A Magas-Tátra egyik első hegymászója, Buchholtz György 1664 júniusában három nap alatt mászta meg a Nagyszalóki-csúcsot, s további három nap alatt ereszkedett le onnan. Ezt a túrát ma a Tarajkáról egy bő

fél nap alatt teljesíti egy gyakorlott túrázó – köszönhetően a kiépült infrastruktúrájának.

A hegyi ösvényeket már nem pásztorok, szénégetők, vadászok, csempészek, áfonyaszedők, vagy éppen a legmagasabb régiókig eljutó bányászok és aranyászok járják, és nem is a csempészekből később hegyivezetőkke avanzsált fezőrök által kalauzolt frakkos-kosztümös kirándulóktól hangos az erdő. Manapság egy szép, nyári napon tömött sorok vonulnak egy-egy ismertebb, könnyebben járható csúcs irányába, a Csorba-tónál pedig kirándulók ezrei parkolnak, rendőri segítséggel. A magas szintű természetvédelmi munka (a természet védelme miatt sok ösvény csak nyáron látogatható, de amúgy sincs a hegység keresztül-kasul szöve turistaútvonalakkal) és természetjáró-kultúra (bizony-bizony, amiről a szocializmusban itt járó természetjáró honfitársaink áhítattal beszéltek, ma is igaz: még a leginkább terhelt útvonalak is alapvetően tiszták) mellett a tömegturizmus piszkos árnyéka a Magas-Tátra-ra is ugyanúgy rávetül, mint oly sok magashegységre.

FORRÁS: MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETI EGYESÜLET KÖNYVTÁR, LEVÉLTÁR ÉS KÉPZŐMŰVÉSZETI GYŰJTEMÉNY

A Hyncza-tó (Nagy-Hincó-tó)

A Poprádi-tótól vagy együtt haladunk a Tengersizem-csúcsra, vagy csak a Hunfalvy-házhoz igyekvő tömegekkel. Közben arról beszélgetünk, hogy ma már nem ismerjük, csak lerohanjuk a hegyeket, azokból is egyfajta turistalátványosságot csinálunk.

E emberek ezrei rohannak fel egy szép nyári napon a Krivánra, a szlovákok szent hegyére, de vajon, tudják-e, hogy az ásványkincseket kereső bányászok egy-

koron még a csúcs közvetlen közelében is nyitottak keresőaknákat? Vagy a magyar Tátra-járók ismerik-e, hogy miről is kapta a nevét egy-egy menedékház, vagy hegycsúcs, tó, ismerik-e még egyáltalán a magyar neveket a Tátrában? Nem emlékszünk már a hegyhez kapcsolódó hiedelmekre sem, pedig Vahot Imre fent említett könyve a korszellemnek megfelelően bőven értekezik ezekről a Tátra esetében is. Ma már csupán a legyőzött hegycsúcsokat pipáljuk ki listánkon, és pont a megismerés kalandja hiányzik.

A Magas-Tátra szlovákiai részének legnagyobb és egyben legmélyebb tava fölött például a Bástyagerinc a Sátán nevű csúcsban magasodik. Furcsa név egy magashegységben. A történet egy szegény szénégetőről szól, aki egy nap különös alakkal találkozik az erdőben. Mivel gazdag jutalmat ígér, segít neki felvinni mázsás terheit a Bástyagerinc hágójába. Itt azonban rájuk esteledik, s amikor a fekete alak a követeket lángra gyújtja, hogy megmelegedjen, a szénégető rájön, kivel is van dolga. Az első napsugarakkal szalad is le a faluba, ahol híret vették meggazdagodásának. Azóta állítólag sokan keresték már eredménytelenül a robusztus csúcs körül a Sátán eldugott kincseit...

FORRÁS: MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETI EGYESÜLET KÖNYVTÁR, LEVÉLTÁR ÉS KÉPZŐMŰVÉSZETI GYŰJTEMÉNY

Felkai-völgy, Hosszú-tó

A hegyvidéki „akkor-és-most” fotográfia jellegzetes darabjai a gleccserek változását, többnyire látványos fogyását dokumentáló képek. 140 év távlatából nézve persze a Magas-Tátrában, ahol a gleccserek jóval korábban eltűntek, nem sok minden változott – gondolhatnánk. A Felkai-völgy végében található Hosszú-tó környezete jó példa ennek cáfolatára.

A Magas-Tátrában több helyen találkozunk olyan helynevekkel, amelyek az omladékokról kapták nevüket, s ez nem véletlen. A Felkai-völgyből például szemmel láthatóan tűnnek el a tavak. A Hosszú-tavat a közvetlenül felette lévő Gerlachfalvi-csúcs tömbjéből érkező omladékok veszélyeztetik feltöltődéssel. A képeken látható is a tó vízállásai közti különbség, bár nem tudjuk, Divald képe pontosan mikor, milyen évszakban készült. Látványosabb példa a Zygmont Stecyński lengyel festő 1851-es festményén még látható Vörös-tó, amelyet a Felkai-patak már régen feltöltött. Sok tó esetében a tavat rekesztő

morénasánc szakad át, ahogy történt ez a Felső-Felkai-tóval is, amelyet az újabb térképek már nem is ábrázolnak. De a Nagy-tarpataki-völgy hatalmas katalánában is valószínűleg egy hatalmas tó, az egykoron legnagyobb tátrai tó csillogott pár ezer éve, amely aztán a sánc átszakadásával eltűnt.

FORRÁS: MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETI EGYTEM KÖNYVTÁR, LEVÉLTÁR ÉS KÉPZŐMŰVÉSZETI GYŰJTEMÉNY

Felkai-völgy, Virágrét

Divald Károly a következőképpen hirdette tátrai képeit: „Kiadásomban kaphatók a Központi Kárpátok kiváló tájékok fényképei és pedig egy album, 30 kis negyedrét alakú képpel, finom tokban és címlappal. Ára 12 forint. Kiváló tájrészletek, 40-50 cm nagyságban, bekeretezve, díszes faliképek alkalmazhatók. Egy darab ára 3 forint. Sztereoszkóp-képek, egy darab 50 krajcár, kabinet képek, egy darab 30 krajcár. Kósch Árpád könyvnyomdája Éperjesen”.

Divald Károly nyomában a Magas-Tátra ösvényeit járva azt vesszük észre magunkon, hogy most valahogy eszünkbe sem jut „felszaladni” egy még általunk nem ismert csúcsra, csak azért, mert ott vagyunk. 140 év távlatát látjuk magunk előtt, s azon a meghatározó élményen gondolkodunk, hogy egyáltalán itt lehetünk a hegyek között, s újrafotózzhatjuk e legendás képeket.

Nincs rohanás, nincs teljesítményelvárás. Lógatjuk a lábunkat a tóparton, beállítást keresgetünk, nézzük a vonuló turistahadát, s kicsit bepillantunk a múltba is, de csak azért, hogy jobban rálássunk a jelen folyamatokra. Híres képeket őrzünk a Magas-Tátrából. ☺

FORRÁS: MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETI EGYTEM KÖNYVTÁR, LEVÉLTÁR ÉS KÉPZŐMŰVÉSZETI GYŰJTEMÉNY

